

Ånsernde till aflyttning från orten för jag här
med oduklighet affaga mig den gamla karta
den 17. Decembris 1874. mig uppdagade befattning från
fästans för Öjeltely Poststation, länad
Valla socken på Tjörn och lydande under Åsast
Postexpedition. Öjeltely den 4. Decembris 1876.
M. Gustafsson

**Posthistoria från Valla socken
på Tjörn i Bohuslän**

Erik Lindgren

Förlagan tillverkad 1992

Griffa # 1000000

Förord

Som mest fanns det 15 poststationer sammanlagt i de fem socknarna på Tjörn. Från poststationerna gick det ut lantbrevbärare och redan i början av 1900-talet fanns det ett ganska väl utvecklat distributionsnät för brev och tidningar. Innan postverket tog över ansvaret för kronobrevbäringen (i Bohuslän med 1875 års ingång) var det däremot illa beställt med postgången, även om det från april 1870 fanns en fast poststation i Stenkyrka socken (med namnet Tjörn till och med maj 1889 och under drygt 50 år därefter med namnet Hoga).

Detta häfte som tillkommer som resultat av kontakt med trevliga människor under en resa i juli 1992, ägnas åt blott en av Tjörns socknar, nämligen Valla. Där har det genom tiderna bara funnits två poststationer, vars historia redovisas kortfattat. Inom Stenkyrka socken har det funnits sju poststationer och inom Rönnängs socken tre. Klövedals socken har haft två poststationer medan Klädesholmens socken har fått klara sig med en enda genom tidernas lopp, den med socknens namn.

Jag är som vanligt glad för kontakt med mina läsare och tar gärna emot synpunkter både på utformningen och innehållet.

Växjö den 3 augusti 1992

Erik Lindgren

Hjälteby

Poststyrelsen skrev den 17 december 1874 ett brev till landshövdingen i Göteborgs och Bohus län och återopade tidigare skriftväxling sedan september. Denna hade omfattat synpunkter "beträffande de postanstalter och postgångar, vilkas inrättande vore erforderligt i följd av kronobrevbäringens upphörande". Nu hade landskansliet till poststyrelsen skickat förslagskontrakt med personer som var beredda dels att vara föreståndare för poststationer som skulle öppnas och dels ansvara för erforderlig postföring inom länet.

Bland de godkända kontrakten fanns ett med handlanden W Gustafsson i Hjälteby (stavat Hjelteby på den tiden). Han skulle förestå en poststation där med 175 kr i årsersättning och dessutom ansvara för gångpost två gånger i veckan mellan poststationen och Sundsby. För denna del av arbetet skulle han enligt kontraktet få en krona per postförd mil.

Poststationen skulle enligt beräkningarna ha öppnats med 1875 års ingång men den öppnades i verkligheten den 1 februari.

				Sundsby—Hjelteby.					
				(Gångpost.)					
T. F.	—	10	f. m.	Sundsby.....	S. O.	7½	—	e. m.	
T. F.	12½	—	e. m.	Hjelteby poststation.....	S. O.	—	5	e. m.	

Denna tidtabell gällde för W Gustafssons postföring från och med februari 1875, då poststationen öppnades. 24-timmarsdygnet var inte infört och man måste därför ha en kolumn för att ange fm rep em.

Gustafssons närmaste chef var postmästare Hans Lind, som basade under nära 40 år för postkontoret på Orust. Han fick liksom kollegerna i september 1875 ett cirkulär från poststyrelsen som gick ut på att se över resultatet vid de många nyöppnade poststationerna. Var det dåligt, kunde indragning komma i fråga.

De två poststationer inom Linds område som gav sämst resultat, låg i Hälleviksstrand och Hjälteby. I sitt svar till poststyrelsen avfärdade han

den ifrågasatta indragningen av poststationen i Hälleviksstrand med orden att en sådan åtgärd inte skulle "medföra någon minskning i kostnaderna för postföringen".

Däremot förordade han indragning av poststationen i Hjärteby. Vid poststationen med namnet Tjörn var kronolänsmannen Anders Nordström föreståndare. Denne erbjöd sig att "mot ersättning av 150 kronor årligen tvenne gånger i veckan ombesörja befordringen av tjänstebrev till och från något ställe inom Valla socken, där brev sålunda skulle avhämtas och avlämnas av dem som för tjänstebrev begagna sig av ifrågavarande poststation".

Citatet avslöjar att det var brev i tjänsteärenden som ansågs viktigast vid reformen med kronobrevbäringen. Men det var fritt fram också för privatpersoner att mot vederbörligt porto dra nytta av servicen som i många fall blev bättre efter 1875. Det var ändå civilstatens post som ansågs viktig.

När man nu tog ställning till länsmannens erbjudande, vilket skulle möjliggöra indragning av den blott årsgamla poststationen i Hjärteby, fann man att besparingen skulle vara skillnaden mellan poststationsföreståndarens lön jämte kostnaden för postföringen från Sundsby till Hjärteby i förhållande till Anders Nordströms krav på ersättning för sin erbjudna postföring. Detta redovisade postmästare Hans Lind till poststyrelsen och menade på fullt allvar, att poststationen i Hjärteby kunde dras in. Han meddelade också att frimärken hade använts i Hjärteby för sammanlagt 266 kr under tiden 1 februari 1875 - 31 december 1875, dvs poststationens första verksamhetsperiod.

Uppgiften om frimärksförsäljningen blev avgörande för frågan om indragning eller inte. W Gustafsson fick behålla sitt uppdrag som poststationsföreståndare, eftersom han sålde frimärken för ett större belopp än lönens storlek.

Ett år senare måste Gustafsson ändå avsäga sig befattningen, eftersom han flyttade från orten. Ny föreståndare blev komminister Anders Lundholm och poststationen flyttades från Hjärteby till komministerbostället Kråkedal helt nära Valla kyrka. Något indragningshot vilade inte längre över poststationen, som år 1895 fick folkskolläraren Olof Bernhard Hernqvist till föreståndare och ett år senare bokbindaren Carl Oskar Olsson.

Postinspektör Frans Boberg i Göteborg hade redovisat sina intryck av en resa under sommaren 1880 för inspektion av lantbrevbäringslinjer och poststationer. I sin kompletterande redovisning till poststyrelsen, daterad den 31 december 1880 gjorde han en notering som kan vara värd att citera. Han hade funnit att då gällande "Postkarta över Sverige" inte angav poststationernas lägen tillräckligt exakt och skrev bl a:

"Hjärteby poststation angives ligga på östra kusten av Tjörn, men är belägen på ett avstånd av 0,3-0,4 mil därifrån, helt nära Valla kyrka".

I en särskild tabell konstaterade han bl a att frimärken hade sålts vid Hjärteby poststation för kr 206:05 under 1880.

Bokbindare Olsson förblev länge föreståndare vid poststationen i Hjärteby. Hans årsarvode höjdes den 1 september 1896 till 200 kr och ökade successivt så att han t ex från den 1 februari 1914 hade 420 kr om året och dessutom 120 kr om året i biträdesersättning från och med mars 1916, då första världskrigets dyrtid började kännas av. Vid 69 års ålder avgick han den 1 september 1946 och fick då ett årligt understöd av 552 kr plus 31% enligt då tillämpade snåriga regler.

Hans efterträdare blev Johan Erik Gunnar Andréasson, som varit lantbrevbärare under ett års tid. Han fick uppleva att poststationen höjdes till en postexpedition den 1 oktober 1967, varvid hans tjänstetitel blev den något underliga "stationsmästare". Den ändrades till postmästare genom en generell omorganisation 1977, då postexpeditionens beteckning ändrades till postkontor, den term som sedan 1986 används för snart sagt alla fasta serviceställen oavsett deras storlek. (Om termer inom postverket har jag berättat i bland annat häftet "Posthistoria från Skurups kommun").

Med postkontoret beläget i Myggenäs fick Andréassons efterträdare ta över ansvaret för service till drygt 1700 hushåll med postadress Hjärteby.

Höviksnäs

I ett brev till postinspektionen i Göteborg den 21 augusti 1906 redovisade kronolänsman Johan Nordström synpunkter på förbättring av postförhållandena på Tjörn. En kommitté hade avhandlat öns postfrågor vid ett sammanträde i Hoga den 5 augusti 1905. Det låg alltså ett helt års arbete med olika förslag, när Nordström preciserade de kommitterades önskemål. De hade framhållit

*"utom behovet av **daglig** post, särskilt rörande Valla socken, att ehuru socknen ägde tvenne ångbåtsstationer, Höviksnäs och Låka, varigenom post snabbt kunde befordras från och till städerna Göteborg och Uddevalla samt mellanliggande stationer på Inland och Orust, stode dock icke socknens enda poststation Hjärteby i någon förbindelse med sagda ångbåtsstationer utan erhöle sin post uteslutande över Orust. Denna försenade postgång ansågo kommitterade kunna avhjälpas antingen genom inrättandet av en poststation på Höviksnäs, som med hänsyn till denna och närliggande trakts betydelse torde hava goda utsikter att bära sig, eller genom anordnandet av postförbindelse mellan sagde ångbåtsstationer och Hjärteby poststation".*

Postinspektör Otto Schütz i Göteborg bakade in önskemålen i ett större kompletteringsprojekt som han redovisade till poststyrelsen i ett brev den 24 september 1906. Det fanns då ett beslut om att ett förvaltningspostkontor skulle inrättas i Stenungsund den 1 november 1906 och att poststationerna på Tjörn skulle lyda under detta. Nu önskade Schütz att en poststation skulle öppnas samtidigt i Höviksnäs och att postföring med motorbåt skulle anordnas sex gånger i veckan mellan Stenungsund och Höviksnäs.

Poststyrelsen biföll framställningen och kontrakt tecknades med änkefru Josefina Maria Nilsson Andersdotter att vara föreståndare för den nya poststationen samt ansvara för posttransporter mellan poststationen och de postförande ångfartyg som anlöpte platsen, allt med en ersättning av 150 kr per år.

Med handlanden Johan Petter Johansson i Höviksnäs tecknades ett kontrakt om postföring med motorbåt sex gånger i veckan fram och åter mellan Höviksnäs och Stenungsund. Hans ersättning blev då kr 3:22 "för varje med post fullbordad dubbel tur".

Vidare tecknades ett kontakt med kronolänsman Johan Nordström i Hoga om postföring sex gånger i veckan i vardera riktningen på en linje Hoga-Höviksnäs med en ersättning av kr 1:90 per tur fram och åter,

Man förutsåg den vidare utvecklingen och tog in en klausul i de båda sistnämnda kontrakten därom

"att kontrakten skola gälla intill den dag, då postbefordran vidtager å Bohuslänska längdbanan söder om Uddevalla; varande denna bestämmelse intagen på den grund att postföringen å förberörda linjer från och med nyssnämnda tidpunkt antages böra utgöras med motsatta utgångspunkter".

Josefina Maria Nilsson var kvar som poststationsföreståndare i Höviksnäs till och med 1928. Hon efterträddes av Karin Ingeborg Nilsson som blev ortens postchef till pensioneringen den 1 februari 1965. Befattningen hölls därefter på papperet vakant till poststationen kunde avvecklas med oktober månads utgång 1965. Ersättningen blev bilåkande lantbrevbäring från Hjärteby. För denna linje svarade Bertil Strandberg som alltså fick betjäna de kunder som tidigare anlitat Karin Nilssons lilla poststation. Till billantbrevbäringen anslöts också kunderna vid den lilla brev bäring linjen mellan Höviksnäs och Lind på Hakenäset. Där hade Klara Kristiansson svarat för servicen. Post-Klara som hon allmänt kallades hade nu också uppnått pensionsåldern. Hennes far hade tidigare burit post på samma linje.

"Bron har gjort Höviksnäs överflödigt" var en av kommentarerna till samhällets tillbakagång och postens nedläggning.

Copyright 1992: Erik Lindgren